

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakértői véleménye

A szakvélemény címe: Versszerkezet, rímforma, szóhasználat és stílusjegyek átvétele; versparódia

Ügyszám: SZJSZT-13/16

I. A Megbízó által feltett kérdések

„1. Állapítsa meg, hogy a felperesi keresetlevél mellékleteként csatolt alperes által írt 1. sz. vers szerkezetét, rímformáját, szóhasználatának stílusát figyelembe véve tekinthető-e az ugyanazon a lapon szereplő felperes édesanyjának 1. sz. verse átírt, eltorzított változatának!

2. Állapítsa meg, hogy a felperesi keresetlevél mellékleteként csatolt alperes által írt 2. sz. vers szerkezetét, rímformáját, szóhasználatának stílusát figyelembe véve tekinthető-e az ugyanazon a lapon szereplő felperes édesanyjának 2. sz. verse átírt, eltorzított változatának!

3. Válaszolja meg a szakértői testület a felperes által 5. számú beadványában feltett 5. és 6. számú kérdésnek első fordulátát (stílusjegyek tartalmazása)!”

II. Rövid tényállás

A Megbízó a megbízásban a tényállást az alábbiak szerint foglalta össze röviden:

„A felperes keresetlevelében előadta, hogy 2015. évben értesült arról, hogy az alperes az édesanyja gyermekverseit átírja és ezekkel nagyközönség előtt szerepel. Álláspontja szerint az átírt versek durva, trágár stílusa sérti a felperes elhunyt édesanyjának hírnevét[,] becsületét. Előadta, hogy az alperes senkitől nem kért engedélyt a gyermekversek átírására. Előadta továbbá, hogy az alperes más szerzők műveit is az édesanyja sajátos stílusában átírja, és az édesanyja műveként jelöli meg a műsorában.

A kereseti kérelmében kérte megállapítani, hogy az alperes megsértette az édesanyja, mint szerző személyiségi jogát a művei eltorzításával, kérte továbbá[,] hogy] a bíróság állapítsa meg, hogy az alperes megsértette az elhunyt édesanyja kegyeleti jogát azzal, hogy saját és más szerzők műveit humoros formában az édesanyja műveinek tüntette fel, ezeket nyilvános rendezvényen előadta és internetes fórumokon közzétette. Kérte továbbá az alperes jogsértés abbahagyására és további jogsértéstől eltávolításra kötelezését, elégtétel adására és ennek az alperes saját költségén történő megfelelő nyilvánosság biztosítására kötelezését, a sérelmezett előadás internetes oldalról történő eltávolításra kötelezését, sérelemdíj megfizetésére kötelezését.

Az alperes a felperes keresetét ténybelileg vitatja és kérte annak elutasítását.”

III. Válasz az 1-3. kérdésekre

1. Az eljáró tanács előzetesen jelzi, hogy a Megbízó által feltett kérdésekre tekintettel nem foglal állást a jogvita olyan elemeiben, melyek az alperes vitatott verseinek az előadásával, azok esetlegesen a kegyeleti jog megsértését előidéző durvaságával, trágárságával kapcsolatosak, illetve azon ténykérdéssel összefüggésben, hogy az alperes a felperes elhunyt édesanyjának versei, illetve felperes elhunyt édesanyja nevének a használatára bárkitől is kért-e engedélyt. A szakvélemény a feltett kérdésekre tekintettel kizárólag azt vizsgálja, hogy a forrásművek és a vitatott, alperesi művek között szerkezetüket, rímformájukat, szóhasználatukat és

stílusjegyeiket tekintve megállapítható-e bármilyen, szerzői jogilag releváns összefonódás, mely a szerzői jogsértést megalapozza.

2. A Megbízó a peres felek versei szerkezetének, rímformájának, szóhasználatának és stílusjegyeinek elemzését várja a Szerzői Jogi Szakértő Testülettől. Bár a Testületnek az irodalom művelői is a tagjai, a Testület hatásköre a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) rendelkezéseinek az értelmezésére terjed ki. Ennek megfelelően az alábbi szakvélemény elsőként megvizsgálja, tekinthetők-e a peres felek versei műnek; amennyiben igen, akkor az alperes az Szjt. értelmében felhasználta-e a felperes elhunyt édesanyjának verseit; avagy a szerzői jog szabályai között lehetőség nyílik-e a forrásművek egészének vagy részének szabad felhasználására.

3. A felperes által megjelölt versek egészében véve egyértelműen egyéni, eredeti jellegű művek. *Ezek szerkezetét, rímformáját, szóhasználatát és stílusjegyeit ugyanakkor a szerzői jog alapján nem illeti védelem.* Az Szjt. 1.§ (6) bekezdése alapján ugyanis a szerzői jogvédelem egyrészt nem terjed ki az ötletekre, a tényekre, s mint ilyen a szerkezet, rímforma, a szóhasználat és a stílusjegyek nem tekinthetők kizárólag egyetlen embernek fenntartható, monopolizálható ismérveknek. Kijelenthető, hogy a felperes elhunyt édesanyját megelőzően más alkotók is alkalmaztak már a két érintett versben is használt rímformákat vagy épp szavakat. A szerzői jog kizárólag azokat az egyéni, eredeti műveket részesíti védelemben, melyek a szerző saját szellemi alkotásai, és amelyeket nem más, korábban már létező előképekből vett át szolgálai módon. Összefoglalóan elmondható tehát, hogy a felperes elhunyt édesanyjának érintett versei a költő egyéni, eredeti alkotásai, mivel a költő a mondandóját saját választásai szerint kialakított formában hozta létre. Ugyanakkor e műben megjelenő formai – és nem tartalmi – alkotóelemek, mint például a Megbízó által is megjelölt szerkezet, rímforma, egyes szavak használata, stílusjegyek nem részesíthetők a felperes elhunyt édesanyjának javára jogvédelemben.

4. Az alperes által írt, felperes által vitatott két vers ugyancsak egyéni, eredeti jellegű műnek tekinthető, melyet a témaválasztáson felül e témák – gunyoros, humoros – kidolgozásában, a kifejezés egyéniségében és egyediségében érhetünk tetten.

5. Az alperes és a felperes elhunyt édesanyjának két-két versének közös keresztmetszete a következő:

- megegyező címadás az 1. sz. versek esetén,
- a felperes elhunyt édesanyjának 2. sz.verse első két sorának („Színes ceruzával / rajzoltam egy képet”, mely a versben A és B rímként jelenik meg) és alperes 2. sz. verse első sorának („Színes ceruzával rajzoltam egy képet”, mely ez utóbbi versben A rímként jelenik meg) szó szerinti egyezősége;
- olyan szavak egyezősége, mint „édesanyám”, „reggel”, „rajzoltam”, „tudna” és „tudom”, „ünnepelek” és „ünnepelek”, „e napon”.

6. Az eljáró tanács meglátása szerint az alperes a felperes elhunyt édesanyjának verseit az Szjt. előírásai szerint nem használta fel, vagyis annak nem többszörözte egészét vagy bármely egyéni, eredeti jellegű részletét. Hasonlóképp, az alperes nem is dolgozta át a forrásműveket, vagyis nem a felperes elhunyt édesanyjának verseiből hozta létre a saját egyéni, eredeti műveit. *Amennyiben az alperes a forrásművekhez nyúlt, azokat csakis ötletek átvétele, inspiráció gyűjtése, valamint a szakvélemény által nem vizsgált, a nyilvános előadások humoros közegének a megteremtése érdekében tette.* Az alperesi magatartás tehát nem eredményezte a forrásművek átírását, eltorzítását.

7. Az eljáró tanács indokoltnak látja felhívni az Európai Unió Bíróságának 2014-ben a C-201/13 számú ügyben hozott előzetes döntését. A *Deckmyn-ügy* az Európai Unió 2001/29/EK („InfoSoc”) irányelvének az 5. cikk (3) bekezdés k) pontjában rögzített paródia célú korlátozásának/kivételének az értelmezésével kapcsolatban rögzítette, hogy az uniós jog alapján megengedettnek kell tekinteni az olyan felhasználásokat, ahol a másodlagos mű valamely korábbi mű segítségével, de nem azt kigúnyolva hoz létre egy paródiát. Ez az ún. „*parody with*” lehetőség, mely független a „*parody of*” paródiától, amely értelmében csak az a felhasználás volna elfogadható, amely a forrásmű kritikáját adja. Bár az Szjt. *expressis verbis* nem utal a paródiára, ám a paródiák készítését a szerzői joggyakorlat és a kommentárirodalom is megengedhetőnek tartja.

8. A Szerzői Jogi Szakértő Testület irányadó 16/2008-as számú szakvéleménye szerint:

„A magyar szerzői jogban a »valódi« paródia azért nem engedélyköteles felhasználás, mert ugyan a parodizált mű által ösztönzött új mű, elvileg annak átdolgozása lenne, de az »eredeti mű vonásainak új – túlzó – vonásokkal való kiegészítésében és szembeállításában«, az eredeti műtől való ilyen jellegű eltávolítottságában nyilvánul meg sajátos jellege, és ezért a kizárólagos jog alóli kivétele.

*A »valódi« paródia alapesete a stílusparódia [ez felelne meg az Infosoc-Irányelv 3. cikk k) pontja szerinti »pastiche«-nak (stílus utánzat)], amely egyáltalán nem használja fel a parodizált művet, csak annak stílusát, egyes formai vonásait adja vissza eltúlozva (pl. Karinthy Frigyes: *Így írtok Ti*). A »valódi« paródia határán belül marad a parodizált mű olyan, az átdolgozáshoz közel eső felhasználását megvalósító paródia is, amelyben a parodizált művel való művészi vita, a parodizált és a parodizáló mű ellentéte, az arról való kritikai, új alkotásban megnyilvánuló vélemény nyilvánítás miatt nem esik a paródia létrehozása az engedélyköteles felhasználások körébe. Más mű hírnevének »meglovagolása« az előbb említett vonások nélkül azonban akkor sem esik a paródia körébe, ha a parodizálónak szánt új mű (műrész) netán humoros, és eltúlozza a felhasznált mű egyes vonásait. Ekkor a parodizált mű jelentős részét, vagy egy közös mű teljes műrészét átveszi az új mű (pl. védett zenemű dallamára új szöveg írása).”¹*

9. A szerzői jog Nagykomentárja a paródiával összefüggésben a következőket rögzíti:

*„A paródia ugyanis szükségképpen jól felismerhetővé teszi a parodizált művet. Hatása az eredeti mű vonásainak új – túlzó – vonásokkal való kiegészítésében, sőt szembeállításában van. A paródia az eredeti művel való tartalmi vagy művészi vitatkozás, ellentét, aminek során az eredetinek közvetve a valótól eltérő tartalmat, formát is tulajdonítanak és ez váltja ki a komikus hatást. Ennek ellenére a parodizáló művek – ha bennük egyrészt az eredeti mű elhalványul és főleg csak az egyéni stílus ismerhető fel, másrészt ezekkel szemben lényeges új egyéni, eredeti vonások kerülnek túlsúlyba – új, független alkotásoknak minősülhetnek. (Például Karinthy Frigyes *»Így írtok Ti«* paródiái.)”²*

10. Az SzJSZT imént idézett szakvéleményének, valamint az irányadó kommentárnak a fényében megerősíthető, hogy a jelen szakvéleménnyel érintett művek legfeljebb a stílusparódia erejéig állnak egymással átfedésben.

11. Ugyancsak fontos hangsúlyozni, hogy a magyar jogrendben a véleménynyilvánítás és a művészet szabadsága alkotmányos alapjog.³ Mindez a jelen esetben azt jelenti, hogy az alperes

¹ Lásd: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2008_016.pdf.

² Gyertyánfy Péter (Szerk.): *Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez*, Wolters Kluwer, Budapest, 2015: p. 225.

³ Magyarország Alaptörvénye IX. és X. Cikkék.

mindaddig szabadon véleményt formálhat, akár mások által korábban megverselt gondolatokat illetően, s teheti mindezt humoros, gunyoros, sőt akár trágár formában is, amíg ezzel csupán saját, adott esetben művészi véleményének ad hangot, illetve nem sérti mások alapvető jogait.⁴ Az eljáró tanács fent ismertetett álláspontja szerint a felperes szerzői jogai nem sérültek, így ezen az alapon az alperessel szemben eljárásnak nincs helye. A fent említett *Deckmyn* döntésben az EUB is kitért arra, hogy a paródia célú felhasználás csak addig megengedett, amíg mások alapvető jogainak a sérelmével nem jár. A *Deckmyn* ügyben az EUB úgy látta, hogy a kérdéses másodlagos mű a diszkrimináció tilalmának potenciálisan megsértésével szemben állhat egyes kisebbségek alapvető jogaival (melynek elbírálására a tagállami bíróság jogosult).⁵ A jelen ügyben ilyen veszélyt legfeljebb az alperes azon előadási módja válthat ki, amely a felperes elhunyt édesanyjának kegyeleti jogait sértheti. Ennek vizsgálata azonban a Megbízó által feltett kérdések tükrében nem képezi a jelen szakvélemény tárgyát.

Budapest, 2016. szeptember 14.

Dr. Gyertyánfy Péter
a tanács elnöke

Dr. Mezei Péter
a tanács előadó tagja

Dr. Vámos Miklós
a tanács szavazó tagja

⁴ Magyarország Alaptörvénye IX. Cikk (4) bekezdés.

⁵ C-201/13 Johan Deckmyn és a Vrijheidsfonds VZW v Helena Vandersteen és társai, ECLI:EU:C:2014:2132, 29-32. pontok.